

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Історичний факультет

Кафедра давньої та нової історії України

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
Історія України: середина XIV – середина XVII ст.

для студентів

галузь знань
спеціальність
освітній рівень
освітня програма
вид дисципліни

03 Гуманітарні науки
032 Історія та археологія
перший (бакалаврський)
Історія України та культурна антропологія
(з поглибленим вивченням іноземних мов)
обов'язкова

Форма навчання	денна
Навчальний рік	2022/2023
Семестр	2
Кількість кредитів ECTS	5
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська
Форма заключного контролю	іспит

Викладач: Ульяновський Василь Іринархович, доктор історичних наук, професор, професор кафедри давньої та нової історії України

Пролонговано: на 20__/20__ н.р. _____ (_____) «__» 20__ р.
(підпис, ПІБ, дата)

на 20__/20__ н.р. _____ (_____) «__» 20__ р.
(підпис, ПІБ, дата)

КИЇВ – 2022

Розробник: Ульяновський Василь Іринархович, доктор історичних наук, професор, професор кафедри давньої та нової історії України

ЗАТВЕРДЖЕНО

Зав. кафедри давньої та нової історії України

Віктор КОЛЕСНИК

Протокол № 12 від 23.06.2022 р.

Схвалено науково-методичною комісією історичного факультету

Протокол № 1 від 26.08.2022 року

Голова науково-методичної комісії

Наталія ТЕРЕС

ВСТУП

1. Мета дисципліни – дати сучасний рівень наукових знань з історії українського середньовіччя та ранньомодерної доби. Показати місце українських земель в історії Великого князівства Литовського та Речі Посполитої, а також у контексті загальноєвропейської історії означеного періоду.

2. Попередні вимоги до опанування або вибору навчальної дисципліни:

1. *Знати:* досконало осягнути політичну історію доби та вичленувати дискусійні й невирішені проблеми; вивчити історію повсякдення та через неї проникнути у специфіку доби і людини цієї доби, навчитися розуміти цю людину й мислити її категоріями та при звичаєннями задля фахового засвоєння історичного минулого. Студенти мають вільно володіти матеріалом історичних джерел та всією новітньою історіографією.

2. *Вміти:* головною вимогою до студентів є вміння читати, розуміти та тлумачити джерела 14 – середини 17 ст., що становлять основу історичних студій означеного періоду; навчитися самостійно розбирати кожне джерело і здобувати з нього „факти” методом фахового залучення текстологічних знань

3. *Володіти елементарними навичками* самостійного виявлення залежності соціально-політичних факторів історії від різних чинників внутрішнього та зовнішнього, а також ментального спрямування.

3. Анотація навчальної дисципліни. Курс передбачає ознайомлення студентів із сучасними системами реконструкції, декодування та інтерпретації українського середньовіччя та ранньомодерної доби. Лекції мають подвійну складову: половина часу відводиться політичній, військовій, соціальній, культурній історії, а інша – історії повсякдення, ментальній сфері, нетрадиційним історичним темам, які є топовими в сучасній світовій історіографії. Під час семінарських занять у студентів випрацьовуються навички самостійної роботи з джерелами означеної доби та розвиваються способи аналізу різнопланових історичних документів і пам'яток.

4. Завдання (навчальні цілі) полягає в розвитку теоретичних та практичних компетенцій студентів стосовно вивчення історії України через призму різножанрових історичних джерел епохи; поглибленні **теоретичних знань** політичної, соціальної та ментальної історії та **вмінь** віднаходити в загальних процесах української історії «людський фактор» через антропологічний підхід до аналізу історичних процесів; розвинути **вміння** критичного ставлення студентів до усталених офіційних схем історичних періодів.

5. Результати навчання за дисципліною:

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація; 4. автономність та відповідальність)		Форми (та/або методи і технології) викладання і навчання	Методи оцінювання та пороговий критерій оцінювання (за необхідності)	Відсоток у підсумков ій оцінці з дисциплі ни
Код	Результат навчання			
1.1	<i>Знати:</i> основні події історичного минулого українських земель 14 – середини 17 ст.	<i>Лекція, самостійна робота</i>	<i>Контрольна робота 1, екзамен</i>	20%
1.2	<i>Знати:</i> історію українського повсякдення та ментальних проявів соціуму на різних горизонтальних і вертикальних рівнях	<i>Лекція, самостійна робота</i>	<i>Контрольна робота 2 екзамен</i>	20%
2.1	<i>Вміти:</i> критично аналізувати джерела внутрішнього й зовнішнього походження щодо історії України 14 – середини 17 ст.	<i>Семінарське заняття, самостійна робота</i>	<i>Усне опитування,</i>	30%

			<i>індивідуальне творче завдання, екзамен</i>	
2.2	<i>Вміти:</i> аналізувати історичні джерела, на основі яких здійснюється реконструкція історичних процесів	<i>Семінарське заняття, самостійна робота</i>	<i>Усне опитування, індивідуальне творче завдання, екзамен</i>	20%
3.1	<i>Навички та вміння</i> розробляти і виконувати тематичні дослідження, інтерпретувати дані і робити висновки	<i>Семінарське заняття, самостійна робота</i>	<i>Усне опитування, індивідуальне творче завдання, екзамен</i>	10%

6. Співвідношення результатів навчання дисципліни із програмними результатами навчання

Результати навчання дисципліни	1.1	1.2	2.1	2.2	3.1
Програмні результати навчання					
ПРН 1. Знати найважливіші факти історичного минулого українського народу і історії людства загалом, а також мати більш глибокі знання про певний історичний період або проблему.	+	+		+	
ПРН 2. Розуміти контекст і причини відповідних історичних подій та використовувати ці знання у професійній діяльності.	+	+		+	+
ПРН 3. Знати основні підходи до вивчення вітчизняної та світової історії, принципи і методи історичного пізнання, основні типи і види історичних джерел.	+		+		+
ПРН 6. Виявляти взаємозв'язки між процесами у минулому та на сучасному етапі, аналізувати суспільні процеси в історії України у контексті європейської та світової історії.		+	+	+	
ПРН 7. Розуміти і виявляти відмінності в історіописанні, поглядах на минуле представників різних епох та у різних контекстах.	+	+		+	+
ПРН 15. Знати сутність та особливості українського державотворення в різні історичні періоди.	+		+	+	
ПРН 16. Вміти визначати причинно-наслідкові зв'язки в історичних подіях минулого, порівнювати історичні факти на основі здобутих знань та опрацювання різних джерел з історії України.	+	+		+	
ПРН 17. Вміти визначати загальні закономірності та особливості розвитку українського суспільства та української культури в різні історичні періоди.	+	+	+		+

7. Схема формування оцінки.

7.1 Форми оцінювання студентів:

- семестрове оцінювання:

1. Контрольна робота з тем ЗМ1 (тест) : РН 1.1. – 10 балів/ 6 балів
2. Контрольна робота з тем ЗМ2 (тест): РН 1.2. – 10 балів/ 6 балів
3. Оцінювання усних відповідей на семінарських заняттях ЗМ1: РН 2.1. – 15 балів / 9 балів.
4. Оцінювання усних відповідей на семінарських заняттях ЗМ2: РН 2.2 . – 15 балів / 9 балів.
5. Індивідуальне творче завдання з тем ЗМ1: РН1.1., 2.1. – 5 балів / 3 бали
6. Індивідуальне творче завдання з тем ЗМ2: РН1.2., 2.2. – 5 балів / 3 бали

* максимальний бал / пороговий бал

- підсумкове оцінювання:

- форма іспиту: письмова.
- максимальна кількість балів, які можуть бути отримані – 40, пороговий бал – 24.
- оцінюються такі результати навчання студентів: теоретичні знання курсу, критичні вміння аналізувати історичні документи та матеріали, здібності до розбору наукової літератури.

- форма проведення іспиту – письмова, види завдань - завдання білету триступеневі: теоретичне завдання - 30% (викласти історіографію проблеми з персоналізацією ідей та публікацій), практичне завдання - 30% (проаналізувати конкретне джерело на підставі класичних досліджень); творче завдання 40% (самостійно вирішити дослідницьку ситуацію).

- мінімальний пороговий рівень екзаменаційної оцінки, за якої іспит вважається складеним – **24 бали.**

- необхідна умова допуску до іспиту: студент не допускається до екзамену, якщо впродовж семестру набрав менше ніж **20 балів (критично-розрахунковий мінімум). Рекомендований мінімум допуску до іспиту – 36 балів.**

7.2 Організація оцінювання:

Контроль знань студента здійснюється за модульно-рейтинговою системою. Загальну кількість балів студента формують семестрові бали, отримані з усіх тем двох змістових модулів (бали, отримані під час семінарів (усні опитування, письмові тести); бали, отримані за виконання творчих завдань; бали, отримані під час модульного контролю (за виконання тестових творчих завдань), а також бали, отримані під час складання підсумкового контролю (екзамені), а саме: за виконання запропонованих завдань.

Зміст курсу поділений на два змістових модулі. Кожний змістовий модуль включає в себе лекції, семінари, самостійну роботу студентів, які завершуються рейтинговим контролем рівня засвоєння знань програмного матеріалу відповідної частини курсу. У змістовий модуль 1 (ЗМ1) входять теми 1-12, у змістовий модуль 2 (ЗМ2) – теми 13-27.

Оцінка успішності знань студентів здійснюється в двох формах: семестрове оцінювання (тести, усне опитування, творчі завдання) і підсумкове оцінювання (іспит).

Загальна сума балів – 100 балів (із них, семестрове оцінювання – максимум 60 балів; підсумкове оцінювання (іспит) – максимум 40 балів)

Змістовий модуль 1. <i>Політична та соціальна історія українських земель в XIV - перш. пол. XVII ст.</i>	Змістовий модуль 2. <i>Історія повсякдення, ментальності, інтелектуальна та регіональна, мікро- історія українського суспільства XIV – першої половини XVII ст.</i>	Іспит
30 залікових балів (максимум)	30 залікових балів (максимум)	40 балів (максимум)

Семінарські заняття	Самостійна робота (індивідуальне завдання)	Модульний Контроль	Семінарські Заняття	Самостійна Робота (індивідуальне завдання)	Модульний контроль	
15 (максимум)	5 (максимум)	10 (максимум)	15 (максимум)	5 (максимум)	10 (максимум)	

Індивідуальне творче письмове завдання студент подає викладачу на останньому семінарі кожного змістового модулю, зокрема творче завдання 1 – остання декада березня, творче завдання 2 – перша декада травня.

Критерії оцінювання індивідуального завдання:

- * глибоке розкриття проблеми з представленням власної позиції – 5 балів;
- * тема розкрита, але без представлення власної позиції – 3-4 бали;
- * тема розкрита неповно – 2 бали;
- * тема розкрита поверхово, або лише один аспект – 1 бал.

Упродовж семестру оцінюється робота студента під час кожного семінару (виступ, доповнення, участь у дискусії). Під час семінару студент має можливість досягти від 0,5 до 3 балів.

Критеріями оцінювання відповіді під час семінару є:

- * повнота розкриття питання – 0,5 - 1 бал
- * логіка викладення матеріалу – 0,5 - 1 бал
- * використання основної й додаткової літератури – 0,5 бал
- * аналітичні міркування, вміння робити висновки – 0,5 бал.

Після завершення відповідно ЗМ1 і ЗМ2 проводяться **контрольні роботи** у формі тестів, зокрема Контрольна робота 1 (середина березня) і Контрольна робота 2 (початок травня). Тест містить 3 запитання, правильна відповідь на 1-е і 2-е з яких оцінюється в 3 бали, а на 3-є – в 4 бали.

У випадку відсутності студента з поважних причин відпрацювання та передачі модульних контрольних робіт здійснюються відповідно до чинних нормативних документів Університету.

Екзаменаційний білет містить три завдання, 1-е і 2-е з яких оцінюються в 15 балів, 3-є – в 10. Критеріями оцінювання відповіді є:

Критерії оцінювання перших двох запитань:

- * Відповідь повна, представлено власне бачення проблеми – 12-15 балів
- * Відповідь повна з власними оцінками, але наявні окремі несуттєві помилки при викладі фактичного матеріалу – 10-11 балів
- * Відповідь відображає знання фактичного матеріалу з питання – 8-9 балів
- * Відповідь фрагментарна, відображені лише деякі аспекти проблеми – 6-7 бали.
- * Відповідь фрагментарна, наявні суттєві помилки при викладі фактичного матеріалу – 3-5 бали.
- * Відповідь має значні помилки, або відсутня – 1-2 бал.

Критерії оцінювання третього запитання:

- * Відповідь повна, представлено власне бачення проблеми – 10 балів
- * Відповідь повна з власними оцінками, але наявні окремі несуттєві помилки при викладі фактичного матеріалу – 7-8 балів

- * Відповідь відображає знання фактичного матеріалу з питання – 5-6 балів
- * Відповідь фрагментарна, відображені лише деякі аспекти проблеми – 3-4 бали.
- * Відповідь фрагментарна, наявні суттєві помилки при викладі фактичного матеріалу – 2 бали.
- * Відповідь має значні помилки – 1 бал.

Умовою допуску до іспиту є отримання студентом під час семестрового оцінювання не менше ніж 20 балів (**критично-розрахунковий мінімум**). При цьому обов'язковим є успішне складання модульних контрольних робіт. **Рекомендований мінімум** для допуску до іспиту – 36 балів.

При простому розрахунку отримаємо:

	Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	Іспит	Підсумкова оцінка
Мінімум	18	18	24	60
Максимум	30	30	40	100

7.3 Шкала відповідності оцінок

Відмінно / Excellent	90-100
Добре / Good	75-89
Задовільно / Satisfactory	60-74
Незадовільно / Fail	0-59

8. Структура навчальної дисципліни. Тематичний план лекцій і семінарських занять

№ п/п	Назва теми	Кількість годин		
		Лекції	Семінари	Самостійна робота
Розділ 1. Політична та соціальна історія українських земель в XIV - перш. пол. XVII ст.				
1.	ЛЕКЦІЇ Тема 1. Українські землі у складі Великого князівства Литовського та Речі Посполитої: загальна характеристика епохи. Історичні моделі	4	-	3
2.	Тема 2. Джерела з історії України 13 – серед. 17 ст.: структура, основні групи та види, методики вивчення та використання.	2	-	2
3.	Тема 3. Створення та початкова історія ВКЛ.	2	-	2
4.	Тема 4. Кревська державна унія і доля українських земель наприкінці 14 – першій половині 15 ст.	2	-	3
5.	Тема 5. Політична історія 16 ст. Люблінська унія. Лекції 1-2.	2	-	3
6.	Тема 6. Зародження та початкова історія запорозького козацтва.	2	-	3
7.	Тема 7. Українські землі в структурі Речі Посполитої.	2	-	3
8.	СЕМІНАРИ <i>Українські та білорусько-литовські літописи як джерело з історії України XIV-XVII ст.</i> Тема 8. Перший звід білорусько-литовського літописання	-	4	3
9.	Тема 9. Другий звід білорусько-литовського літописання	-	4	3
10.	Тема 10. Історіографія та теоретичні проблеми білорусько-литовського літописання	-	2	2
11.	Тема 11. Білорусько-литовське літописання, як джерело для українського літописання	-	2	2
12.	Тема 12. Українські літописи	-	6	3
13.	Індивідуальне творче завдання 1	-	-	3
14.	Контрольна робота з тем ЗМ1	-	2	-
Розділ 2. Історія повсякдення, ментальності, інтелектуальна та регіональна, мікро-історія українського суспільства XIV – першої половини XVII ст.				
15.	ЛЕКЦІЇ Тема 13. Соціальна антропология українського суспільства 14- серед. 17 ст.: структура та особливості станів, станова ментальність.	2	-	3

16.	Тема 14. Система землеволодіння: моделі соціальної залежності та економічного функціонування суспільства.	2	-	3
17.	Тема 15. Українські міста 14 - серед. 17 ст.: демографія міста, проблеми урбаністики, професійні, етнічні та релігійні групи.	4	-	3
18.	Тема 16. Жінка та дитина в українському соціумі 14 – серед. 17 ст.	2	-	2
19.	Тема 17. Адміністративний устрій українських земель 14- серед. 17 ст.	2	-	2
20.	Тема 18. Політичні стратегії української шляхти.	2	-	2
21.	Тема 19. Інтелектуальна історія України 14 – серед. 17 ст.	4	-	3
22.	Тема 20. Церковно-духовне життя українського соціуму 14 – серед. 17 ст.: інституційно-адміністративний, обрядовий та ментальний аспекти.	4	-	3
23.	СЕМІНАРИ ЗМ2 <i>Законодавчі пам'ятки та записки іноземців з історії України XV – серед. XVII ст.</i> <i>Історія українських земель 15-16 ст. через призму законодавчих актів та записок іноземців</i> Тема 21. Судебник Казимира 1468р. та І-й Литовський Статут.	-	1	2
24.	Тема 22. 2 Литовський Статут та Устава на волоки 1557 р.	-	2	2
25.	Тема 23. 3 Литовський Статут.	-	2	2
26.	<i>Мемуари та іноземні наративні джерела 15-17 ст. до історії середньовічної України</i> Тема 24. Польські хроніки та історичні трактати XV- XVI ст.	-	2	2
27.	Тема 25. Підсумки хронікарства: початок XVII ст.	-	1	2
28.	Тема 26. Подорожні до татар, “литви” і московитів у XV- XVI ст.	-	2	2
29.	Тема 27. Українські землі XVI-XVII ст. в загальних описах та донесеннях іноземців.	-	2	4
30.	Індивідуальне творче завдання 2	-	-	4
31.	Контрольна робота з тем ЗМ2	-	2	-
32.	Всього за семестр	40	34	76

Загальний обсяг **150 год.**, в тому числі:

Лекцій **40 год.**

Семінари **34 год.**

Самостійна робота - **76 год.**

9. Рекомендовані джерела:

Основні:

1. Антонович В.Б. Моя сповідь. Вибрані історичні та публіцистичні твори. – К., 1995.
2. Грушевський М.С. Історія України-Руси. – Т.4-8. – К., 1991-1996.
3. Дворнік Ф. Слов'яни в європейській історії та цивілізації. К., 2000.
4. Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Львів, 2002.
5. Історія Центрально-Східної Європи. Львів, 2001.
6. Когут З. Коріння ідентичності. Студії з ранньомодерної та модерної історії України. К., 2004.
7. Русіна О. Україна під татарами та Литвою. К., 1999.
8. Ульяновський В.І. Історія Церкви та релігійної думки в Україні. Т.1-2. К., 1994.
9. Шабульдо Ф.М. Землі Юго-Западної Русі в составе ВКЛ. К., 1987.
10. Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. К., 2005.

Додаткові:

1. Ворончук І.О. Населення Волині в XVI – першій половині XVII ст.: родина, домогосподарство, демографічні чинники. К., 2012.
2. Гудзяк Б. Криза і реформа. Київська митрополія, Царградський патріархат і генеза Берестейської унії. Львів, 2000.
3. Історія української культури. Т.2. Українська культура 13 – перш. пол. 17 ст. К., 2001.
4. Лепявко С. Козацькі війни кінця 16 ст. в Україні Чернігів, 1996.
5. Лепявко С. Українське козацтво у міжнародних відносинах (1561-1591). Чернігів, 1999.
6. Мицик Ю.А. Украинские летописи. Днепропетровск, 1978.
7. Наливайко Д. Очима Заходу. Рецепція України в Західній Європі 11-18 ст. К., 1998.
8. Падайте-Василяускене А.В. Кириличні списки Другого Литовського Статуту: палеографія, хронологія, кодикологія. Львів, 2004.
9. Сас П. Політична культура українського суспільства (кінець 16 – перша половина 17 ст.). К., 1998.
10. Старченко Н. Становище жінки-шляхтянки на Волині другої половини 16 – початку 17 ст. Львів, 2002.
11. Україна в Центрально-Східній Європі. Студії з історії 11-18 ст. Вип.1-15. К., 2000-2016.
12. Українське суспільство на зламі Середньовіччя та Нового часу. Нариси з історії ментальності та національної свідомості. К., 2001.
13. Центральна і Східна Європа в 15-18 ст.: питання соціально-економічної та політичної історії. Львів, 1998.
14. Шевченко І. Україна між Сходом і Заходом. Нариси з історії культури до початку 18 ст. Львів, 2001.
15. Яковенко Н.М. Паралельний світ. Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні в 16-17 ст. К., 2002.
16. Яковенко Н.М. Українська шляхта з кінця 14 до середини 17 ст. (Волинь і Центральна Україна), К., 1993.